

İŞ HUKUKUNDA ZORUNLU ARABULUCULUĞUN TAKİP HUKUKUNA ETKİLERİ

THE EFFECTS OF MANDATORY MEDIATION IN LABOR LAW ON EXECUTION LAW

Elif KILINÇ*

<https://doi.org/10.21492/inuhfd.838533>

Makale Bilgi

Gönderi: 10/12/2020
Kabul : 29/07/2021

Anahtar Kelimeler

Zorunlu Arabuluculuk,
İş Hukukunda
Arabuluculuk,
Dava Şartı Olarak
Arabuluculuk.

Article Info

Received: 10/12/2020
Accepted: 29/07/2021

Keywords

Mandatory Mediation,
Mediation in Labor Law,
Mediation as a Condition
of Action.

Özet

7036 Sayılı İş Mahkemeleri Kanunu ile daha önce ihtiyari nitelikte olan arabuluculuk, belirli iş uyuşmazlıkları için zorunlu hale getirilmiştir. Bu Kanunla yapılan düzenlemeye göre kanuna veya bireysel yada toplu iş sözleşmesine dayanan işçi veya işveren alacağı ve tazminatına ilişkin açılan davalarda arabuluculuğun dava şartı olduğu düzenlenmiştir. Buna göre iş sözleşmesinden kaynaklanan bir alacağı tahsil etmek isteyen taraf arabulucuya başvurmaksızın dava açma yoluna başvuramayacaktır. Arabulucuk yolunun iş uyuşmazlıklarında dava şartı olarak düzenlenmesi neticesinde bu alacaklara ilişkin olarak icra ve iflas takip yollarına başvurulup başvurulamayacağı veya takip hukukuna ilişkin birtakım davaların açılıp açılmayacağı sorusu ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda çalışmamızda ilk olarak arabuluculuğa başvurmadan önce alacaklının ilamsız icra, ilamlı icra ve iflas takip yollarına başvurma olanağı bulunup bulunmadığı değerlendirilmiştir. Ek olarak bu takip yollarında açılan ve takibin devam etmesi amacına hizmet eden itirazın kaldırılması talebi, itirazın iptali davası, menfi tespit davası, istirdat davası ve iflas davası gibi takip hukukuna ilişkin davaların açılıp açılmayacağı konuları incelenmiştir.

Abstract

With the Labor Procedures Law No. 7036, the mediation, which was previously optional, has become mandatory for certain labor disputes. According to the regulation made by this law, the mediation is regulated as a cause of action for the debt claims and action for compensation of employee and employer which are arising from law, individual or collective labor contract. According to this, the person who wants his receivable which is arising from labor contract won't able to prosecute first without resorting the mediation. As a result of the arrangement of the mediation as a case condition in labor disputes, The question has arisen whether enforcement and bankruptcy proceedings can be applied for these receivables or whether some cases related execution law can be filed. In this context, firstly, in our study, it was evaluated whether the creditor has the opportunity to apply for enforcement without judgment, enforcement with judgement and bankruptcy proceedings before applying for mediation. In addition, it has been examined whether the execution law cases can be filed such as removal of the objection, action for annulment of objection, negative declaratory action, the action of restitution and bankruptcy case.

Bu eser Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

* Arş. Gör., Bartın Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Hukuk Bilimleri Anabilim Dalı.

I. GİRİŞ

Yargı mekanizmasında artan iş yükü neticesinde mahkemelerde görülen davaların yıllarca sürmesi, taraflar arasındaki uyuşmazlıkların çözülmesinin uzun zaman sürüncemede kalması, bu uyuşmazlıkların çözümü için alternatif çözüm yolları arayışına sebep olmuştur. Bunlardan biri de tarafların kendi seçtikleri uzman bir arabulucunun gözetim ve denetiminde dostane tavırla uyuşmazlığı yargı önüne taşımadan çözebilmelerini sağlayan arabuluculuk yoludur. Temel olarak gönüllülük esasına dayanan arabuluculuk, 7036 Sayılı İş Mahkemeleri Kanunu ile dava şartı olarak düzenlenmiştir. Bu düzenlemeyle belirli iş uyuşmazlıklarının giderilmesi için mahkemeye başvurmadan önce arabulucuya başvurulması zorunluluğu getirilmiş, aksi halde davanın dava şartı eksikliği nedeniyle reddedileceği hüküm altına alınmıştır.

Bu çalışmada ilk olarak zorunlu arabuluculuk kavramı olarak incelenip, bu kapsama giren iş uyuşmazlıkları, işçi ve işveren alacaklarının neler olduğu değerlendirilecektir. Çalışmanın devamında iş hukukunda zorunlu arabuluculuğun takip hukuku üzerindeki etkileri incelenecektir. Bu çerçevede işçi ve işveren arasında iş sözleşmesinden doğan alacak ve tazminat taleplerine ilişkin olarak takip yollarından ilamsız icra yolu, ilamlı icra yolu ve iflas takip yollarına başvurulup başvurulamayacağı değerlendirilecektir. Ek olarak bu takip yollarında yapılan itirazlar sonucu açılan davaların zorunlu arabuluculuk müessesesinden etkilenip etkilenmeyeceği tartışılacaktır.

II. ZORUNLU ARABULUCULUK KAVRAMI

Taraflar arasında çıkan uyuşmazlıkların çözümlenmesi için yargı mekanizması içinde etkili çözümler arandığı gibi, kişilerin yargı yoluna başvurmaksızın kendi aralarında barışçıl ve dostane yollarla çözüm üretebilmelerini sağlayacak formüllerin bulunması da hukukun her zaman gündeminde olmuştur. Özellikle de gelişen teknoloji, iletişim, bilim ve ticaretle birlikte insanlar arasındaki etkileşimin ve ilişkinin artması doğal olarak uyuşmazlıkların ve karşılıklı menfaat çatışmalarının da artmasına sebebiyet vermiştir. Şüphesiz bu durum halihazırda ağır iş yükü altında olan yargı mercilerinin iş yükünü daha da artırdığından klasik yöntemlerin dışına çıkarak yeni çözüm yolları bulmayı zaruri hale getirmiştir. Bu sebeple geliştirilen alternatif çözüm yollarından biri de arabuluculuk çözüm yoludur.

6325 Sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu'nun 2. maddesinde arabuluculuğun tanımı şu şekilde yapılmıştır:

*“Sistematik teknikler uygulayarak, görüşmek ve müzakerelerde bulunmak amacıyla tarafları bir araya getiren, onların birbirlerini anlamalarını ve bu suretle çözümlerini kendilerinin üretmesini sağlamak için aralarında iletişim sürecinin kurulmasını gerçekleştiren, tarafların çözüm üretmediklerinin ortaya çıkması hâlinde çözüm önerisi de getirebilen, uzmanlık eğitimi almış olan tarafsız ve bağımsız bir üçüncü kişinin katılımıyla ve ihtiyarı olarak yürütülen uyuşmazlık çözüm yöntemi”*dir.

Buna göre arabuluculuk, aralarında uyuşmazlık olan tarafların, kendi iradeleriyle bu konuda uzman olan üçüncü bir kişiye başvurarak onun gözetiminde karşılıklı menfaatlerini de gözleterek çözüm aramaları yöntemidir¹.

Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi olan arabuluculuk yolunda, arabulucu taraflara uygun bir müzakere zemini hazırlar, tarafların anlaşmazlığı çözmek için yapacakları görüşmelerde gözetici olarak rol oynar. Türk hukukunda genel itibarıyla arabuluculuğa başvuruda iradilik ilkesi benimsenmiştir. Taraflar davadan önce veya sonra bu yola başvurmakta, başvurduktan sonra devam ettirip ettirmemekte, karşı tarafın çözüme ilişkin teklifini kabul edip etmemekte serbesttirler². Ancak yargı mercilerinin iş yükünün azaltılması amacıyla belirli uyuşmazlıklar için arabuluculuk yoluna başvuru zorunlu hale getirilmiştir. Zorunlu arabuluculuk koşulu getirilen uyuşmazlıklarda bu yola başvuru dava yoluna başvurunun ön koşuludur³. Bu sistemde arabuluculuğa başvurmak zorunlu olmakla birlikte, sürecin devam ettirilmesi ve sonlandırılması konusunda bir zorunluluk olmayıp taraflar istediği zaman müzakereleri

¹ GÜNAY, Cevdet İlhan: İş Yargısı ve Arabuluculuk, Ankara 2017, s.82; PEKCANITEZ, Hakan/ATALAY, Oğuz/ÖZEKES, Muhammet: Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, B.8, İstanbul 2020, s.624; EKMEKÇİ, Ömer/ÖZEKES, Muhammet/ATALI, Murat/SEVEN, Vural: Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk, B.2, İstanbul 2019, s.17; OKUR, Zeki: Bireysel İş Uyuşmazlıklarında Dava Şartı Olarak Arabuluculuk, B.2, Adana 2019, s.14; DÜR, Orhan: Arabuluculuk Faaliyeti ve Arabulucuların Hak ve Yükümlülükleri, B.2, Ankara 2018, s.12-13.

² ERTÜRK, Mustafa: Arabuluculuk Sözleşmesi, Ankara 2019, s.38; ÇİÇEK, s.69; OKUR, s.15; DÜR, s.16; YAĞCIOĞLU, Muharrem: “Yeni İş Mahkemeleri Kanunu Uyarınca Arabuluculuk ve Arabuluculuğun İş Yargılamasına Etkileri”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 20(2), 2018, s.457-486, s.466; İLHAN, s.46.

³ ERTÜRK, s.38.

bitirebilirler⁴. Sonuç olarak İş Mahkemeleri Kanunu tarafından zorunlu arabuluculuk kapsamına girdiği belirtilen uyuşmazlıklarda bu koşulun yerine getirilmemesi durumunda İMK m.3/2 uyarınca dava şartı noksanlığından davanın reddi gerekir⁵.

Arbuluculuk yöntemi birçok açıdan yargısal çözümden daha avantajlıdır. Öncelikle yargı yolu daha uzun ve mali bakımdan zorlayıcı bir yol olup, arabuluculuk daha kısa sürede nihayete eren ve daha az masraflı bir yoldur⁶. Yargısal çözümde karar hakim elinde olup dolayısıyla verilecek karar öngörülemezdir. Oysaki arabuluculukta sonuç tarafların elindedir. Yargısal çözümde alenilik esassen arabuluculukta görüşmeler gizlilik ve güvenilirlik içinde yürütülür. Yargısal çözümde psikolojik ve sosyolojik maliyet yüksek olup bu yolda taraflar arasında çatışma daima sıcak kalırken, arabuluculukta taraflar daha barışçıl tavır sergileme ve uzlaşma yoluna gitmektedirler⁷.

III. İŞ HUKUKUNDA ZORUNLU ARBULUCULUK

A. Genel Olarak

Kanun koyucunun belirli iş uyuşmazlıkları bakımından zorunlu arabuluculuk yolunu düzenlemesinin temel sebebi mahkemelerin iş yükünü azaltma amacı taşımasıdır. Bunun yanında bu uyuşmazlıkların daha hızlı ve az masrafla çözülmesini temin etmek de bu düzenlemenin maksatlarından biridir⁸.

İş Mahkemeleri Kanunu'nun gerekçesinde zorunlu arabuluculuk sisteminin getirilmesine sebep olarak, iş mahkemesinin görevine giren uyuşmazlıkların nitelik itibariyle anlaşma ve müzakereye uygun olması, uyuşmazlığın bu yolla nispeten kısa sürede ve az masrafla çözümlenmesinin daha olası olması ifade edilmiştir. Buna ilaveten arabuluculuğun gizli yürütülen bir prosedür olması sebebiyle tarafların sırlarının korunmasını sağlayacağı ve taraflar davaya nispetle bu sistemde daha etkin ve sonuç üzerinde daha çok pay sahibi oldukları için sosyal barışa daha çok katkı sağlayacağı belirtilmiştir⁹.

İş uyuşmazlıklarında arabuluculuk ihtiyari arabuluculuk ve zorunlu arabuluculuk olmak üzere iki şekilde uygulama alanı bulmaktadır. İş Mahkemeleri Kanunu'na göre sadece bazı davalar bakımından dava açılmadan önce arabuluculuğa başvurmak zorunlu kabul edilmiştir. Bunun dışında kalan davalar için arabuluculuk yoluna başvuru ihtiyari olup, taraflar yalnızca istedikleri takdirde bu yola başvururlar.

7036 Sayılı İş Mahkemeleri Kanunu m.3 uyarınca:

“Kanuna, bireysel veya toplu iş sözleşmesine dayanan işçi veya işveren alacağı ve tazminatı ile işe iade talebiyle açılan davalarda, arabulucuya başvurulmuş olması dava şartıdır. Davacı, arabuluculuk faaliyeti sonunda anlaşmaya varılamadığına ilişkin son tutanağın aslını veya arabulucu tarafından onaylanmış bir örneğini dava dilekçesine eklemek zorundadır. Bu zorunluluğa uyulmaması hâlinde mahkemece davacıya, son tutanağın bir haftalık kesin süre içinde mahkemeye sunulması gerektiği, aksi takdirde davanın usulden reddedileceği ihtarını içeren davetiye gönderilir. İhtarın gereği yerine getirilmez ise dava dilekçesi karşı tarafa tebliğe çıkarılmaksızın davanın usulden reddine karar verilir. Arabulucuya başvurulmadan dava açıldığının anlaşılması hâlinde herhangi bir işlem yapılmaksızın davanın, dava şartı yokluğu sebebiyle usulden reddine karar verilir”.

İş Mahkemeleri Kanunu'nda arabuluculuk yoluna başvurunun zorunlu olduğu ifade edilen diğer uyuşmazlıklar; 4857 Sayılı İş Kanunu'na tabi işçiler ile 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'na tabi hizmet sözleşmesiyle çalışanların kanundan kaynaklanan veya bireysel veya toplu iş sözleşmesine dayanan işçi veya işveren alacakları ya da tazminat ile işe iade talebine ilişkin olan davalardır¹⁰. Ek olarak Deniz İş Kanunu'ndan ve Basın İş Kanunu'ndan kaynaklanan iş

⁴ OKUR, s.15.

⁵ OĞUZ, Özgür, Türk İş Hukukunda Dava Şartı Olarak Arabuluculuk, İstanbul 2019, s.111.

⁶ PEKCANİTEZ/ÖZEKES/ATALAY, s.625; GÜNAY, s.82-83; EKMEKÇİ/ÖZEKES/ATALI/SEVEN, s.21; ERTÜRK, s.68; TANRIVER, Süha: “Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Özellikle Arabuluculuk” (Alternatif), TBB Dergisi, (64), 2006, s.158; KURT, Resul: “İş Yargısında Arabuluculuk”, TBB Dergisi, (135), 2018, s.413; İLHAN, s.40.

⁷ PEKCANİTEZ/ÖZEKES/ATALAY, s.625-626; EKMEKÇİ/ÖZEKES/ATALI/SEVEN, s.21-22; ERTÜRK, s.69-75; TANRIVER, Alternatif, s.158; KURT, s.413; DÜR, s.27; İLHAN, s.35.

⁸ ÇİÇEK, Mustafa: İş Hukukunda Zorunlu Arabuluculuk, B.2, 2018, s.83; GÜNAY, s.81-82; AZAKLI ARSLAN, Betül: Medeni Usul Hukuku Açısından Zorunlu Arabuluculuk, Ankara 2018, s.119.

⁹ OĞUZ, s.108; AZAKLI ARSLAN, s.119-120; TANRIVER, Alternatif, s.158; DÜR, s.30; YAĞCIOĞLU, s.465; İLHAN, s.36.

¹⁰ GÜNAY, s.98; EKMEKÇİ/ÖZEKES/ATALI/SEVEN, s.203; KILIÇOĞLU, Mustafa: İş Hukuku Esasları, Yargıtay ve Bölge Adliye Mahkemeleri Uygulaması, İş Hukuku Uyuşmazlıklarında Zorunlu Arabuluculuk, B.2, Ankara 2019, s.678; TULUKÇU, Nezihe Binnur: İş Mahkemeleri Kanunu ve Arabuluculuk Hükümlerine Göre İş Güvencesi İşe İade, Ankara 2017, s.281.

sözleşmelerine ilişkin iş uyuşmazlıklarında da arabuluculuğa başvuru zorunludur¹¹. Ancak bunların aksine iş kazasından kaynaklanan veya meslek hastalığından ötürü maddi ve manevi tazminat davaları ile bunlarla ilgili rücu davaları hakkında arabuluculuğa başvuru dava şartı olarak düzenlenmemiştir¹².

Arbuluculuğun dava şartı olarak düzenlendiği uyuşmazlıklarda bu yola başvurmaksızın doğrudan dava yoluna gidilmesi durumunda mahkemenin ne şekilde karar vereceği dava şartlarının incelenmesi başlığını taşıyan HMK m. 115'e bakarak belirlenebilir. HMK m.115/II uyarınca mahkeme dava şartı noksanlığını tespit ettiği takdirde davanın usulden reddine karar verir¹³. Noksanlığın giderilmesi mümkünse bunun tamamlanması için süre verir. Ancak arabuluculuk bu kapsamda verilen süre içinde tamamlanabilecek bir dava şartı olarak değerlendirilemez. Zira arabuluculuğun amacı zaten uyuşmazlığın dava yoluna gidilmeksizin çözülmesidir. Dolayısıyla mahkemenin taraflardan bu şartı tamamlamaları için süre vermesi kurumun amacı ile bağdaşmamaktadır. Netice itibarıyla taraflar arabuluculuk yoluna başvurmadan dava açmışlarsa, mahkemenin vereceği karar davanın usulden reddi kararıdır¹⁴.

B. Zorunlu Arabuluculuk Kapsamındaki İş Uyuşmazlıkları

İş uyuşmazlığı, işçi ile işveren arasında iş sözleşmesine bağlı olarak ve iş ilişkisinden kaynaklanan uyuşmazlıklardır¹⁵. Söz konusu bu uyuşmazlıklar bir veya birden çok işçi ile işveren arasında ortaya çıkarsa bireysel iş uyuşmazlığı olarak adlandırılır. Eğer uyuşmazlık, işçilerin kolektif hakları ile, sendikal örgütlenme, toplu pazarlık ve toplu sözleşme ilişkileriyle ilgiliyse toplu iş uyuşmazlığı söz konusu olur¹⁶. 7036 Sayılı İMK ile kanuna veya bireysel yahut toplu iş sözleşmesine dayanan işçi veya işveren alacağı ve tazminatı ile işe iade talebiyle açılan davalarda arabuluculuğun dava şartı olduğu açıkça düzenlenmiştir. Bunun aksine işçilik alacaklarında olan iş kazası ve meslek hastalığından kaynaklı maddi ve manevi tazminat talepleri dava şartı olarak arabuluculuğa tabi değildir¹⁷.

Bu kapsamda değerlendirildiğinde öncelikle işçilerin iş sözleşmesinden kaynaklanan ücret, fazla çalışma ücreti, yıllık izin ücreti, hafta tatili ücreti, ulusal bayram ve genel tatil ücreti gibi ücret alacakları; kıdem, ihbar, kötüniyet, ayrımcılık ve sendikal tazminat gibi tazminat alacakları zorunlu arabuluculuk kapsamındadır. İşveren bakımından ise ihbar tazminatı, cezai şart, avans

¹¹ ÇİÇEK, s.103; EKMEKÇİ/ÖZEKES/ATALI/SEVEN, s.205; GÜNAY, s.98; KILIÇOĞLU, s.679.

¹² GÜNAY, s.98; EKMEKÇİ/ÖZEKES/ATALI/SEVEN, s.212; KILIÇOĞLU, s.679; YAĞCIOĞLU, s.460.

¹³ İLHAN, s.46-47; "Arabulucuya başvurulmadan dava açıldığının anlaşılması halinde herhangi bir işlem yapılmaksızın ve dosya üzerinden davanın, dava şartı yokluğu sebebiyle usulden reddine karar verilir. (HUAKE m.18/A/2, c. 4; HUAKE Yönetmeliği m.22/3). Burada dava şartı arabuluculuk sürecinin, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun 115 inci maddesinin ikinci fıkrası çerçevesinde, gider avansı yatırılmasında veya gerekli hallerde teminat gösterilmesinde olduğu gibi tamamlanabilen bir dava şartı eksikliği olarak düzenlenmediği görülmektedir. Bir başka ifadeyle, dava şartı noksanlığının giderilmesi ve arabulucuya başvurulması için mahkemece davacıya süre verilmeyecektir" İstanbul BAM, 12. HD., E. 2019/2152 K. 2019/1681 T. 31.12.2019 (Lexpera Hukuk Bilgi Bankası).

¹⁴ OĞUZ, s.110-111; KURT, s.424; YAKICI, Özge: Bireysel İş Hukukunda Arabuluculuk, Ankara, 2019, s. 80; ÇİL, Şahin: İş Hukukunda Zorunlu Arabuluculuk, İş Mahkemeleri Kanunu ile Getirilen Yeni Düzenlemeler ve Arabuluculuk, İstanbul, 2017, s.35-50, s.92; Aksi Görüş: "Arabuluculuk yoluna başvurmadan dava açılması halinde dava şartı eksikliğinin giderilmesi için mahkemece süre verilmeksizin red kararı tesis edilmesi yerinde bir düzenleme değildir. Uyuşmazlığın arabuluculuk yoluyla çözümlenmesi dava açıldıktan sonraki aşamada da mümkündür. HMK m.137 uyarınca mahkeme ön inceleme aşamasında tarafları sulhe teşvik zorundadır. Böyle bir düzenlemenin varlığına rağmen hakim arabuluculuğa başvurulmadığı için davayı reddetmesi çelişki oluşturmaktadır. Ek olarak arabuluculuk prosedürünün tamamlanması için süre verilmemesi arabuluculuğun anlaşmayla neticelenmemesi ihtimalinde sürecin uzamasına sebebiyet verecektir. Bu durum ise usul ekonomisine aykırılık oluşturacaktır. Oysaki davanın reddi yerine süre verilerek dava derdest olarak kalmaya devam etseydi taraflar en baştan dava açmak zorunda kalmazlardı (AZAKLI ARSLAN, s. 143). "Arabuluculuğa başvurmadan dava açıldığının anlaşılması halinde doğrudan usulden red kararı verilmesi alternatif uyuşmazlık çözüm yollarından beklenen zamandan ve masraflardan tasarruf edilmesi amacına ters düşmektedir. Bu sebeple arabuluculuğa başvurulmadan dava açıldığının mahkemece tespiti halinde davacıya arabuluculuk tutanağının teslimi için verilen bir haftalık kesin sürenin 45 gün olarak belirlenmesi daha uygun bir çözümdür. Zira İMK m.3/10 uyarınca arabuluculuğun tamamlanması için öngörülen azami süre üç hafta olup bu süre en fazla bir hafta daha uzatılabilmektedir. Arabulucunun atanması içinde belirli bir süre geçecek olması da göz önünde bulundurularak kırk beş günlük bir süre tanınması uygun düşecektir. Bu durumda davacı kendisine tanınan sürede arabuluculuğa başvuracak, anlaşma sağlanamadığı takdirde de yeniden dava açmasına gerek olmaksızın tutanağı mahkemeye teslim edip davasına kaldığı yerden devam edebilecektir" (YAĞCIOĞLU, s.481-482).

¹⁵ OKUR, s.87.

¹⁶ ÇİÇEK, s.185; YAKICI, s.84; AZAKLI ARSLAN, s.114.

¹⁷ OKUR, s.89.

iatedesi ve eğitim gideri gibi alacak ve tazminat talepleri aynı şekilde zorunlu arabuluculuk kapsamındadır¹⁸.

IV. İŞ HUKUKUNDAKİ ZORUNLU ARABULUCULUK YOLUNUN İCRA VE İFLAS TAKİPLERİNE ETKİSİ

A. Genel Olarak

İş hukukunda zorunlu arabuluculuk yolu kapsamına giren uyuşmazlıklardaki taleplerin ekseriyetini teşkil eden ücret ve tazminat alacaklarının elde edilmesine ilişkin, arabuluculuk yoluna başvurmadan dava açılmayacağına Kanun hükümleri uyarınca şüphe bulunmamaktadır. Ancak bu noktada hak talep eden tarafın dava açmadan icra takibi başlatıp başlatamayacağı ayrıca ele alınması gereken husustur. Cüz’i icra ve külli icra kapsamındaki bazı takip yolları doğrudan başvuru yapılabilen yollar olarak düzenlenmiş, başka bir ifadeyle alacaklının dava açmasına lüzum olmaksızın doğrudan icra veya iflas yollarına başvurarak alacağını temin etmesi 2004 Sayılı İcra ve İflas Kanunu’nun muhtelif hükümleriyle mümkün kılınmıştır. İş hukukunda zorunlu arabuluculuk kapsamına giren iş uyuşmazlıklarında tarafların arabuluculuk yoluna başvurmaksızın icra ve iflas yollarına başvurup başvuramayacağının tespiti bu noktada ele alınmalıdır.

B. İlamsız İcra Yolu ile Takibe Etkisi

İlamsız icra yolu; alacaklı olduğunu iddia eden kişinin dava yoluna başvurmasına ve herhangi bir senet veya belge göstermesine gerek kalmaksızın doğrudan icra dairesine takip talebinde bulunarak başlattığı takip yoludur¹⁹. İlamsız icra yolu; yalnızca para ve teminat alacaklarına karşı başvurulabilen genel haciz yolu, alacağa ilişkin bono, çek, poliçe gibi kambiyo senedi düzenlendiği durumlarda başvurulabilen kambiyo senetlerine özgü haciz yolu, kiralanın taşınmazların ilamsız icra yolu ile tahliyesine ilişkin takip yolu ve abonelik sözleşmesinden kaynaklanan para alacakları hakkında haciz yoluyla ilamsız takip olmak üzere dörde ayrılır²⁰. 7155 Sayılı “Abonelik Sözleşmesinden Kaynaklanan Para Alacaklarına İlişkin Takibin Başlatılması Usulü Hakkında Kanun” ile düzenlenen bu takip yolu abonelik sözleşmesine dayanan bir takip yolu olduğu için çalışma kapsamı dışındadır.

1. Genel Haciz Yolu İle Takip

Genel haciz yolu ile takip; bir kambiyo senedine dayanmayan veya rehinle teminat altına alınmamış olan yalnızca para ve teminat alacaklarına karşı başvurulabilen ve başvuru için alacaklının elinde herhangi bir belge ve ilam bulunmasına gerek olmayan takip yoludur. İş hukukunda zorunlu arabuluculuk kapsamına giren alacaklar olan ücret alacakları, tazminat alacakları gibi konusu para olan tüm alacaklar niteliği gereği genel haciz yolu ile takibin konusu olmaya uygundurlar.

Doktrinde zorunlu arabuluculuk kapsamına giren uyuşmazlıklarda niteliğine uygun düştüğü takdirde icra takibi yapılabileceği genel kabul gören görüştür²¹. Buna göre, İş Mahkemeleri Kanunu arabuluculuk yoluna başvurmadan yalnızca dava açılmamasını öngörmekte, icra takibi yapılmasını engelleyici ve yasaklayıcı nitelikte bir düzenleme getirmemektedir²². Ayrıca ilamsız icra yolu para alacakları bakımından hak aramanın alternatif bir yolu olarak düzenlenmiştir. Daha açık bir ifadeyle alacaklıya alacağını elde etmek için dava açma hakkına ek olarak İcra ve İflas Kanunu tarafından başvurulabileceği başka bir yol olarak gösterilmiştir. Kanunla tanınan ve alacaklının alacağını daha kısa sürede temin etmesini sağlayan bu yola başvurulmasını engellemek hak arama hürriyetinin ve eşitlik ilkesinin ihlali, dolayısıyla da Anayasaya aykırılık olarak nitelendirilmiştir²³. Kanun koyucu 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un 68. maddesinde şu düzenlemeyi yapmıştır:

¹⁸ KILIÇOĞLU, s.678; ÇİÇEK, s.186; YAKICI, s.85.

¹⁹ ARSLAN, Ramazan/YILMAZ, Ejder/TAŞPINAR AYVAZ, Sema/HANAĞASI/Emel: İcra ve İflas Hukuku, B.6, Ankara, 2020, s.129; KURU, Baki/AYDIN, Burak: İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı, B.5, Ankara 2021, s.78; ATALI, Murat/ERMENEK, İbrahim/ERDOĞAN, Ersin: İcra ve İflas Hukuku, B.3, Ankara 2020, s.95.

²⁰ PEKCANITEZ, Hakan/ATALAY, Oğuz/SUNGURTEKİN ÖZKAN, Meral/ÖZEKES, Muhammet, İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı, B.7, İstanbul 2020, s.247; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI,s.129.

²¹ EKMEKÇİ/ÖZEKES/ATALI/SEVEN, s.195; ÇİÇEK, s.94; YAKICI, s.89; ÇENGEL, s.96; ÇİL, s.38; GÜRSU, s.57; OKUR, s.78; KOÇYİĞİT, İlker/BULUR, Alper: Ticari Uyuşmazlıklarda Dava Şartı Arabuluculuk, Ankara 2019, s.67; ERMENEK, İbrahim/AZAKLI ARSLAN, Betül: “İcra ve İflas Hukuku Açısından Ticari Davalarda Arabulucuya Başvuru Zorunluluğu”, TBB Dergisi, (148), 2020, s.135-196, s.149.

²² ÇİL, s.38.

²³ EKMEKÇİ/ÖZEKES/ATALI/SEVEN, s.195.

“Tarafların İcra ve İflas Kanunundaki hakları saklı olmak kaydıyla; değeri dört bin Türk Lirasının altında bulunan uyuşmazlıklarda ilçe tüketici hakem heyetlerine, altı bin Türk Lirasının altında bulunan uyuşmazlıklarda il tüketici hakem heyetlerine, büyükşehir statüsünde bulunan illerde ise dört bin Türk Lirası ile altı bin Türk Lirası arasındaki uyuşmazlıklarda il tüketici hakem heyetlerine başvuru zorunludur”.

Kanun koyucu söz konusu bu düzenlemede tüketici hakem heyetine başvurunun zorunlu olduğu durumlarda dahi alacaklının İcra ve İflas Kanununa dayanan haklarının saklı olduğunu hüküm altına almıştır. Buna göre alacaklının hakkını aramak için tüketici hakem heyetine başvurabilmesi gibi, isterse takip hukuku yollarına da başvurma hakkına sahip olduğu düzenlenmiştir. Kanun koyucunun bu düzenlemesine paralel olarak aynı bakış açısının arabuluculuk konusunda da hakim olması gerektiği ifade edilmelidir. Bizim de katıldığımız bu görüş çerçevesinde belirtmek gerekir ki, ücret veya tazminat alacağı olduğu iddiasında bulunan işçi veya işçiden eğitim gideri, avans veya ihbar tazminatı gibi tazminat alacağı olduğu iddiasında bulunan işveren, arabulucuya başvurmaksızın doğrudan genel haciz yolu ile takibe başvurma imkanına sahiptirler.

2. Kambiyo Senetlerine Mahsus Haciz Yolu İle Takip

Bu takip yolu alacaklının alacağıın bono, çek poliçe gibi kambiyo senedine bağlı olması durumunda başvuru ilamsız icra takip yoludur²⁴. Ancak İş Kanunu m. 32/5 uyarınca ücret ödemesinin, emre muharrer senet (bono), kupon veya yurtda geçerli parayı temsil ettiği iddia olunan bir senet veya diğer herhangi bir şekilde yapılamayacağı hüküm altına alınmıştır. Yine bu maddede işçi ücretinin parayla yapılması gerektiği düzenleme altına alındığından kambiyo senetlerine mahsus haciz yolu ile takibin işçi ücretleri bakımından uygulama alanı bulamayacağı kanaatindeyiz. Ancak işçinin işverene olan borçlarının ödenmesi usulüne ilişkin kanunda açık bir hüküm bulunmamaktadır. Eğer işçi, işverene ödemesi gereken eğitim gideri, kötüniyet tazminatı veya avans iadesi gibi borçları için işveren lehine bir kambiyo senedi düzenlemiş ancak sonrasında ödeme yapmamışsa bu durumda işveren arabuluculuk yoluna başvurmasına gerek olmaksızın bu takip yoluna başvurma hakkına sahip olmalıdır.

3. Kiralanan Taşınmazların İlamsız İcra Yolu İle Tahliyesi

İş hukukunda zorunlu arabuluculuk kapsamına işçi ve işveren arasındaki kira alacakları dahil değildir. İşçi ve işveren arasında kira borcunun ödenmemesinden kaynaklan uyuşmazlık iş ilişkisine dayanan bir alacak değildir. Her ne kadar ortada bir alacak uyuşmazlığı olsa da bu uyuşmazlığın sebebi iş ilişkisi olmadığından arabuluculuk kapsamında değerlendirilmeyip genel hükümlere tabi tutulmalıdır²⁵.

4. İlamsız İcra Yoluyla Takibe İtiraz Edilmesi

a. Genel Olarak

İşçi veya işverenin, alacağına ilişkin ilamsız icra yoluyla takip türlerinden birine başvurmak üzere takip talebinde bulunmasının ardından, icra dairesi bir ödeme emri düzenleyerek borçlu olarak gösterilen kişiye gönderir. Ödeme emrini alan borçlu tebliğden itibaren 7 günlük süre içerisinde itiraz edebilir²⁶. Ödeme emrine itirazın ardından icra takibi durur. Bu aşamada takibe devam edilebilmesi için bu itirazın hükümden düşürülmesi gerekir. İtirazın hükümden düşürülmesinin iki yolu bulunmaktadır. Bunlardan ilki alacak iddiasında bulunan işçi veya işverenin altı aylık süre içinde icra mahkemesinden itirazın kaldırılması talebinde bulunması, diğeri bir yıl içinde itirazın iptali davası açmasıdır²⁷.

b. İtirazın Kaldırılması Talebi

Alacaklının, ödeme emrine itiraz eden borçlunun itirazını hükümden düşürebilmesi için başvurabileceği yollardan biri itirazın kaldırılması yoludur. Alacaklı, İcra ve İflas Kanunu'nun 68-68/b maddelerinde sayılan ve alacaklı olduğunu gösteren belgelere sahipse, 6 aylık hak düşürücü süre içinde icra mahkemesinde itirazın kaldırılması yoluna başvurarak ilamsız icra

²⁴ KURU/AYDIN, s.80; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s.365; ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s.96.

²⁵ KILIÇOĞLU, s.680; OĞUZ, s.116; AZAKLI ARSLAN, s.137; KURT, s.427.

²⁶ ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s.158; ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s.131; KURU/AYDIN, s.105.

²⁷ ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s.161; ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s.147; KURU/AYDIN, s.112,117.

takibinin devam etmesini sağlayabilir²⁸.

Alacaklının bu yola başvurabilmesi için elinde İİK. m.68’de sayılan belgelerden birinin bulunması gerekmektedir. İİK. m.68’de sayılan bu belgeler:

“*imzası ikrar edilmiş adi senet, imzası noterlikçe onaylı senet, resmi dairelerin veya yetkili makamların yetkileri dahilinde ve usulüne göre verdikleri belgeler, kredi kurumları ile ilgili belgeler, borçlunun resmi daireler veya memurlar huzurunda borç ikrarında bulunmasıdır*”.

İş hukukunda zorunlu araboluculuk kapsamına giren uyuşmazlıklara ilişkin yürütülen ilamsız icra takibine borçlu tarafından itiraz edildiğinde alacaklının itirazın kaldırılması talebinde bulunup bulunamayacağına ilişkin doktrinde iki farklı görüş bulunmaktadır. Bunlardan ilkinde göre borçlunun itirazı üzerine alacaklı itirazın kaldırılması talebinde bulunursa, bireysel ve toplu iş sözleşmesine dayanan işçi ve işveren alacağı ve tazminat davalarına ilişkin zorunlu araboluculuk dava şartı burada da uygulama alanı bulacaktır. Söz konusu durumda araboluculuk yoluna başvurmadan alacaklının icra mahkemesinde itirazın kaldırılması talebinde bulunamayacağı, dolayısıyla davanın dava şartı noksanlığından reddedilmesi gerektiği ve araboluculuk yoluna başvurulması gerektiği savunulmuştur²⁹. Diğer görüşe göre ise itirazın kaldırılması yolunda araboluculuğa başvuru şartı aranmaz³⁰. Buna göre itirazın kaldırılması bir dava değil takip hukukuna özgü bir yol olduğundan, mahkemenin yapacağı inceleme ve tarafların iddialarını ispat etmek için ileri sürebileceği belgeler sınırlı olduğundan ve verilen karar maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmediğinden zorunlu araboluculuk bu talep bakımından söz konusu olmaz. Bu sebeple itirazın kaldırılması talebi bakımından araboluculuğa başvuru zorunlu olmayıp, icra mahkemesinin dava şartı eksikliği nedeniyle talebi reddetmesi söz konusu değildir³¹.

İtirazın kaldırılması talebi icra mahkemesine yapılan, alacaklının icra prosedürüne devam etmesini sağlamaya yönelik ve netice itibariyle yalnızca icra ve iflas hukuku çerçevesinde hüküm ve sonuç doğuran bir taleptir. Zira bu talep haklı bulunduğu takdirde alacaklı, duran icra takibine devam etme ve borçlunun haksız itirazından dolayı tazminat elde etme hakkına sahiptir (İİK. m.68/7). İcra mahkemesi itirazın kaldırılması talebini basit yargılama usulüne göre inceler. Borçlu icra mahkemesindeki yargılamada daha önce itirazında ileri sürdüğü sebeplerle bağlı olup, daha önce ileri sürmediği itirazları mahkemede ileri süremez. Bunların dışında mahkemece verilecek kararda alacağın tahsiline ilişkin bir hüküm verilmemekte, talebin kabulü halinde yalnızca alacaklının ilamsız icra takibine devam etme imkanı doğmaktadır. Son olarak icra mahkemesinin verdiği karar taraflar arasındaki uyuşmazlığı çözümlleyen bir karar olmadığı için maddi anlamda kesin hüküm de teşkil etmemektedir³². Sonuç olarak kanaatimizce itirazın kaldırılması talebi, zorunlu araboluculuk kapsamına giren alacak davasıyla ne amaç ne yöntem ne de sonuçları itibariyle hiçbir benzerlik göstermemektedir. Dolayısıyla iş hukukunda zorunlu araboluculuk kapsamına giren uyuşmazlıklar bakımından icra takibine başlanmış ve bu takibe itiraz edilmişse alacaklının bu itirazı hükümden düşürmek amacıyla itirazın kaldırılması talebinde bulunmasına bir engel olmadığını düşünmekteyiz.

c. İtirazın İptali Davası

İcra takibine borçlu tarafından itiraz edilmesinin ardından takibe devam etmek isteyen alacaklı bir yıl içinde genel mahkemelerde itirazın iptali davası açma hakkına sahiptir. İşçi ve işveren arasında iş sözleşmesinden kaynaklanan ücret ve tazminat taleplerine ilişkin davalarda görevli mahkeme iş mahkemesi olduğundan, itirazın iptali davasında da görevli mahkeme 7036 Sayılı İş Mahkemeleri Kanunu’nun 5. maddesi uyarınca iş mahkemesidir³³. Ancak iş hukukunda zorunlu araboluculuk kapsamına giren uyuşmazlıklarda itirazın iptali davası açılıp açılmayacağının tespiti gerekmektedir.

İş hukukunda zorunlu araboluculuğa tabi olan uyuşmazlıklara ilişkin ilamsız icra takibi

²⁸ ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s.192-193; ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s.147; KURU/AYDIN, s.118.

²⁹ OKUR, s.91.

³⁰ KOÇYİĞİT/BULUR, s.67; EMİNOĞLU, Cafer/ERDOĞAN, Ersin: Ticari Uyuşmazlıklarda İhtiyari ve Dava Şartı(Zorunlu) Araboluculuk, Ankara 2020, s.136.

³¹ KOÇYİĞİT/BULUR, s.67; EMİNOĞLU/ERDOĞAN, s.136.

³² PEKCANITEZ/ATALAY/SUNGURTEKİN ÖZKAN/ÖZEKES, s.117-118; KURU/AYDIN, s.132.

³³ “4857 sayılı İş Kanunu’na veya 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu’nun hizmet sözleşmelerine tabi işçiler ile işveren veya işveren vekilleri arasında, iş ilişkisi nedeniyle sözleşmeden veya kanundan doğan her türlü hukuk uyuşmazlıklarına iş mahkemeleri bakar” (İMK. m.5).

yapılabileceğine dair doktrinde görüş birliği vardır³⁴. Ancak ilamsız icra takibine itiraz edildiği takdirde alacaklının buna ilişkin açacağı itirazın iptali davasında zorunlu arabuluculuğun dava şartı olarak nitelenip nitelendirilmeyeceğine ilişkin olarak ise görüş ayrılığı bulunmaktadır. Bir görüşe göre itirazın iptali davası genel hükümlere göre açılan ve incelenen bir eda davası olması, bu davada maddi hukuka ilişkin inceleme yapılması ve verilen kararın maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmesi sebebiyle zorunlu arabuluculuk burada geçerli olacak ve daha önce arabuluculuğa başvurulmamış olması sebebiyle dava, dava şartı yokluğundan reddedilecektir³⁵. Bu durumda alacaklının alacağını temin etmek için yapabileceği tek şey arabuluculuk yoluna başvurmaktır. Ancak zorunlu arabuluculuk yoluna başvurulmuş ve neticesinde anlaşma sağlanamamış ve bunu müteakiben bir icra takibi yapılmışsa artık bu durumda icra takibine itiraz üzerinde itirazın iptali davası açılabilmesine bir engel bulunmadığı savunulmuştur³⁶.

Bu konuda diğer bir görüşe göre ise itirazın iptali davası icra hukukuna özgü bir dava olup klasik anlamda bir alacak davası veya tazminat davası niteliği taşımamakta, yalnızca takibe yapılan itirazın ortadan kaldırılması amacına hizmet etmektedir. Ayrıca bu davada icra inkar tazminatına hükmedilebilmesi ve davanın ilamsız icra takibine olan etkisi göz önünde bulundurulduğunda, tarafları bu kararları vermeye yetkisi olmayan arabulucuya başvurmaya mecbur etmenin anlamsız olduğu ifade edilmiştir³⁷. Ek olarak bu görüşü savunan yazarlara göre itirazın iptali davasını düzenleyen İİK. m.67 hükmü özel hüküm kabul edilmeli ve kendine özgü süresi ve yaptırım gücü bulunan böyle bir dava, zorunlu arabuluculuk yolu kapsamına dahil edilmemelidir. Eğer bu davanın zorunlu arabuluculuk yolu kapsamında olduğu söylenirse, o zaman icra takibi yapmak da anlamsız hale gelecek ve İcra ve İflas Kanunu tarafından tazminat da dahil olmak üzere alacaklıya sağlanan hukuki imkanlar ortadan kaldırılmış olacaktır. Bunun yanında borçlunun icra takibine itiraz ederek bu konudaki tavrının olumsuz olduğunu gösterdiği ve bu aşamadan sonra alacaklıyla arabulucu önünde anlaşmasının beklenemeyeceği ifade edilmiştir³⁸.

Kanaatimizce bu konuda bir değerlendirme yapabilmek için öncelikle itirazın iptali davasının hukuki niteliğini tespit etmek gerekir. İtirazın iptali davasının hukuki niteliğine ilişkin doktrinde görüş ayrılığı bulunmaktadır. Bir görüşe göre bu dava bir eda davasıdır³⁹. Buna göre itirazın iptalini isteyen alacaklı bu davada hem icra takibine devam edilmesini hem borçlunun icra inkar tazminatına mahkum edilmesini hem de icra takibine konu olan alacağın tahsilini isteyebilir⁴⁰. Kuru'ya göre alacaklı takip konusu yaptığı ve borçlunun itiraz ettiği alacağı için yalnızca bir dava açabilir ki bu da genel hükümlere göre açacağı itirazın iptali davasıdır. Ancak bu alacak davası İİK m.67/1 hükümlerine göre bir yıl içinde açılırsa itirazın iptali davası adını alır. Bu dava diğer eda davalarında olduğu gibi asıl alacağa ilişkin tahsil imkanı vermekte ve buna ilaveten kabul edildiği takdirde ilamsız icra takibine devam edilmesini ve icra inkar tazminatına hükmedilmesini sağlamaktadır. İtirazın iptali davası ile alacak davasının farklı davalar olduğunu söylemek usul ekonomisine de aykırıdır. Zira itirazın iptali davasında tahsile ilişkin hüküm tesis edilemez denilirse alacaklının bu kararla ilamlı takip yapma veya doğrudan doğruya iflas takibine başvurma hakkı da olmayacaktır. İtirazın iptali davası kabul edilen alacaklı ilamsız icra yoluyla alacağını temin edemeyeceğini anladığı takdirde ilamlı takip veya doğrudan doğruya iflas takibi

³⁴ EKMEKÇİ/ÖZEKES/ATALI/SEVEN, s.195; ÇİÇEK, s.94; YAKICI, s.89; ÇENGEL, s.96; ÇİL, s.38.

³⁵ ÇİÇEK, s.94; YAKICI, s.90; ÇENGEL, s.96; ÇİL, s.38; OKUR, s.91; KOÇYİĞİT/BULUR, s.67; TORAMAN, Barış: "Takip Hukukuna Özgü Bazı Davaların Dava Şartı Arabuluculuğa Tabi Olup Olmadığı Sorunu" (Arabuluculuk), Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Arş. Gör. Ceren DAMAR ŞENEL Armağanı,5(1), 2020, www.jurix.com.tr,s.3141-3170, s.3151; "Dava itirazın iptali davasıdır. İtirazın iptali davasının konusu, takip konusu yapılmış ve borçlunun itiraz etmiş olduğu bir alacaktır. Doktrinde ve yargısal içtihatlarda belirtildiği üzere, itirazın iptali davası genel hükümlere göre görülen ve eda hükmünü içeren bir alacak davası niteliğindedir. Dava dilekçesinin incelenmesi neticesinde; davanın 7155 sayılı Kanununun 20. maddesi ile, 6102 sayılı T.T.K.'nın 5. maddesinden sonra gelmek üzere eklenen 5/A maddesi kapsamında bir alacak davası niteliğinde olduğu, sözkonusu hükmün yürürlük tarihinin, 7155 sayılı Kanununun 26. maddesi ile 01/01/2019 tarihi olarak belirlendiği ve davanın 16/01/2019 tarihinde açıldığı, dolayısıyla dava şartı olarak arabuluculuk kapsamında olduğu ve davacının arabuluculuğa başvurmadan doğrudan dava açtığı anlaşılmalı 6235 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanununun 18/A-2 hükmü gereğince davanın dava şartı yokluğu sebebi ile usulden reddine karar vermek gerekmiştir" İstanbul 6. Asliye Ticaret Mahkemesi, E. 2019/22 K. 2019/58 T. 17.1.2019 (Lexpera Hukuk Bilgi Bankası).

³⁶ YAKICI, s.90; OKUR, s.91.

³⁷ EKMEKÇİ/ÖZEKES/ATALI/SEVEN, s.196; TANRIVER, Arabuluculuk, s.139.

³⁸ EKMEKÇİ/ÖZEKES/ATALI/SEVEN, s.196; TANRIVER, Arabuluculuk, s.139; EMİNOĞLU/ERDOĞAN, s.145.

³⁹ ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, s.180; KURU/AYDIN, s.112; TORAMAN, Arabuluculuk, s.3151.

⁴⁰ ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s.180; TORAMAN, Arabuluculuk, s.3151.

yapma imkanı olmadığından en baştan bir alacak davası açması gerekecek veya ilamsız icra takibini bırakarak yeni baştan iflas takip yoluna başvurması gerekecektir. Bu durum da zaman, emek ve masraf kaybı doğuracaktır. Dolayısıyla itirazın iptali davasının bir eda davası olmadığını, asıl alacağı tahsil imkanı vermediğini söylemekte hukuki yarar yoktur⁴¹.

Bir başka görüşe göre ise itirazın iptali davası icra hukukuna özgü bir davadır. Buna göre itirazın iptali davası özel süresi ve yaptırımı bulunan, yalnızca icra takibinin devam etmesi amacıyla hizmet eden bir davadır⁴². Doktrinde yer alan bir diğer görüş ise itirazın iptali davasının bir eda davası ya da tespit davası olmadığını bunun aksine kendine özgü ayrık bir dava olduğunu ileri sürmektedir⁴³. Bu görüşe göre bu dava bir tespit davası değildir. Zira dava sonunda yalnızca alacağın tespitine ilişkin hüküm tesis edilmez, ayrıca takibin devamına veya iptaline de karar verilir. Bu dava bir eda davası da değildir. Zira itirazın iptali davasıyla icra takibine esas teşkil eden alacağın tahsiline ilişkin hüküm verilmesi mümkün değildir. Bu davada tesis edilen karar alacaklının haklı bulunması halinde, borçlunun itirazının iptal edilmesi ve böylece ilamsız icra takibine devam edilmesi ve borçlunun icra inkar tazminatı ödenmesine mahkum edilmesidir. Dolayısıyla asıl alacağın tahsiline ilişkin hüküm tesis edilmemesi, dava kabul edildiği takdirde alacaklıya ilamlı takip imkanı verilmemesi sebebiyle bu dava eda davası niteliği de taşımadığından kendine özgü bir dava olarak nitelendirilmelidir⁴⁴.

Kanaatimizce etki ettiği alana ve ortaya çıkardığı sonuçlara bakıldığında itirazın iptali davasının icra hukukuna özgü bir dava olduğunu söylemek doğru olur. İtirazın iptali davası, İcra ve İflas Kanunu m.67’de belirtilen sürede açılması gereken, süresinde açılmadığı takdirde ilamsız icra takibinin düşmesine sebebiyet veren, dava kabul edildiği takdirde ilamsız icra takibine devam edilmesini ve borçlunun icra inkar tazminatı ödemesine hükmedilen, aynı şekilde dava reddedildiği takdirde icra takibinin iptal edilmiş sayılması sonucunu doğurup alacaklının da kötüniet tazminatına hükmedilmesini sağlayan bir davadır. Bu sebeplerden ötürü itirazın iptali davasının yalnızca icra ve iflas hukuku alanında etki doğurduğu, her ne kadar dava sonucunda verilen karar maddi anlamda kesin hüküm teşkil etse de takibe konu olan alacağa ilişkin bir eda davası gibi tahsil imkanı vermediği, yargılama sonunda talebinde haklı olduğu tespit edilen alacaklıya ilamlı takip yapma hakkı tanımadığı ve bir eda davasında hükmedilmesi mümkün olmayan tazminatlara hükmedilen bir dava olduğu görülmektedir. Bu özellikleri sebebiyle söylenmelidir ki itirazın iptali davası icra hukukuna özgü bir davadır⁴⁵. Bu sebeplerle alacaklının arabuluculuk yoluna başvurma zorunluluğu olmaksızın itirazın iptali davası açma hakkı olduğu söylenmelidir⁴⁶. İlaveten belirtmek gerekir ki hem İş Mahkemeleri Kanunu hükümlerine hem doktrine bakıldığında zorunlu arabuluculuk kapsamına giren işçi veya işverenin ücret ve tazminat alacaklarına ilişkin olarak icra takibine başvurulmasının önünde bir engel yoktur. Eğer bu durumlarda icra takibi yapılabilir deniyorsa, takibin devam etmesi amacıyla hizmet eden itirazın iptali davasının da açılabilirliğini söylemek hukuki açıdan daha tutarlı bir yaklaşım olacaktır.

C. İlamlı İcra Yoluya Takibe Etkisi

Alacak iddiasında bulunan kişi, alacağına ilişkin bir ilam veya ilam niteliğinde belgeye sahipse ilamlı icra takip yoluna başvurabilir⁴⁷. Elinde kesinleşmiş mahkeme ilamı olan alacaklının tekrar dava açması kesin hüküm dava şartına ihtilaf etmesi sebebiyle beklenemez. Bu noktada dikkat çekilmesi gereken mesele alacaklının elinde ilam niteliğinde belge olması ihtimalidir. İlam niteliğindeki belgelerin neler olduğu İİK. m.38’de ve muhtelif özel kanunlarda belirtilmiştir. İİK. m. 38’de sayılan ilam niteliğinde belgeler şunlardır:

“Mahkeme huzurunda yapılan sulhlar, kabuller ve para borcu ikrarını havi re’sen tanzim edilen noter senetleri, istinaf ve temyiz kefaletnameleri ile icra dairesindeki kefaletler”.

Bunlardan özellikle para borcu ikrarını içeren düzenleme biçimindeki noter senetlerinin iş hukukunda yer bulması ihtimal dahilindedir. Örneğin iş sözleşmesinin feshedilmesinin ardından işveren işçiye olan borçlarını bu şekilde bir noter senedine bağlamışsa veya işçi işverene borçlu

⁴¹ KURU, El Kitabı, s.272-273.

⁴² PEKCANITEZ/ATALAY/SUNGURTEKİN ÖZKAN/ÖZEKES, s.111.

⁴³ ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s.150; EMİNOĞLU/ERDOĞAN, s.141.

⁴⁴ ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s.150; PEKCANITEZ/ATALAY/SUNGURTEKİN ÖZKAN/ ÖZEKES, s.111.

⁴⁵ ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s.150; TANRIVER, Arabuluculuk, s.139; Y. HGK. 12.10.2005, 19/528-586.

⁴⁶ PEKCANITEZ/ATALAY/SUNGURTEKİN ÖZKAN/ÖZEKES, s.111; TANRIVER, Arabuluculuk, s.139.; ERMENEK/AZAKLI ARSLAN, s.160; EKMEKÇİ/ÖZEKES/ATALI/SEVEN, s.196.

⁴⁷ KURU/AYDIN, s.295; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s.396; ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s.414; TTK. m.5/A kapsamında arabuluculuğun dava şartı olarak öngörüldüğü taleplere ilişkin ilamlı icra takibi yapılabilir. Bkz.ERMENEK/AZAKLI ARSLAN, s.139.

ise ve borcunu ilam niteliğinde olan bu belgeyle bağlamışsa arabuluculuğa başvurma zorunluluğuna tabi tutulmaksızın ilamlı icra yoluna başvurabilmesinin mümkün olduğu söylenmelidir⁴⁸. Elinde bu şekilde ilam niteliğinde bir belge olan alacaklının takip yapmasına engel olmak, kanun tarafından kendisine tanınan bu hakkı sınırlandırmak hak arama hürriyetini engellemek anlamına gelir. Bu durumda alacaklı kısa sürede alacağını temin etme imkanına sahipken, önce arabuluculuk yoluna başvurmasını beklemek ve diğer alacaklılarla özellikle de elinde onun kadar kuvvetli bir belge olmayan alacaklılarla aynı şartlara tabi tutulması onu daha avantajlı bir duruma getirecektir⁴⁹.

D. İş Hukukundaki Zorunlu Arabuluculuk Yolunun Münferit Bazı Davalara Etkisi

1. Menfi Tespit Davası

Menfi tespit davası, borçlunun kendisine karşı henüz icra takibi başlatılmadan veya takip başlatıldıktan sonra, borçlu olmadığı mahkemece tespit edilmesi amacıyla genel görevli mahkeme olan asliye hukuk mahkemesi veya niteliğine göre özel mahkemede açtığı davadır⁵⁰. İşçi veya işveren alacağı bakımından açılacak menfi tespit davasında ise özel görevli mahkeme olan iş mahkemesi görevli olacaktır.

İşçi veya işverenin borçlu olmadığı tespit için açacağı menfi tespit davasını, arabuluculuğa başvurmaksızın doğrudan açıp açamayacağına ilişkin hem yargı kararlarında hem doktrinde görüş ayrılığı vardır. İlk olarak menfi tespit davasının genel hükümlere göre görülen bir dava olması ve bu davada verilen kararın maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmesi, borçlunun maddi hukuk bakımından borçlu olup olmadığı tespit edildiği bir dava olması sebebiyle dava konusunun arabuluculuk kapsamına girdiği durumlarda, arabuluculuğa başvurulmadan dava açılmayacağı, dolayısıyla davanın usulden reddedilmesi gerektiği ifade edilmiştir⁵¹. Ek olarak bir görüşe göre Kanun koyucunun arabuluculuk müessesesini geliştirmesindeki amaç uyuşmazlığa düşmüş tarafları biraraya getirerek arabulucu yardımıyla uyuşmazlığın çözüme kavuşturulmasıdır. Kanun koyucunun odak noktası dava türleri değil, uyuşmazlığın türüdür. Dolayısıyla davanın dava şartı arabuluculuk kapsamında olup olmadığı, dava konusuna değil uyuşmazlık türüne göre belirlenir. Menfi tespit davasına konu olan uyuşmazlık, belirli bir para alacağının ve bu alacağın bir hukuki dayanağı olup olmadığı tespit olduğuna göre dava şartı arabuluculuk kapsamındadır⁵². Diğer görüşe göre ise İş Mahkemeleri Kanunu'nun üçüncü maddesinde bir miktar paranın ödenmesine ilişkin alacak ve tazminat taleplerinin zorunlu arabuluculuğa tabi olacağı düzenlendiği, bu sebeple icra takibinden önce veya takipten sonra borçlunun borçlu olmadığı tespit için açacağı menfi tespit davasının bu kapsamda değerlendirilemeyeceği ifade edilmiştir⁵³. Bu görüşe göre menfi tespit davası icra takiplerine

⁴⁸ EKMEKÇİ/ÖZEKES/ATALI/SEVEN, s.195.

⁴⁹ EKMEKÇİ/ÖZEKES/ATALI/SEVEN, s.195.

⁵⁰ ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s.230; PEKCANITEZ/ATALAY/SUNGURTEKİN ÖZKAN/ÖZEKES, s.134; ÖZEKES, Muhammet/ÇİFTÇİ, Pınar: "Menfi Tespit Davalarını Zorunlu Arabuluculuğa Dahil Saymanın Gereksizliği Üzerine (İstanbul BAM Kararları Örneğinden Bir Bakış)", TBB Dergisi (148), 2020, s.101-134, s.129.

⁵¹ KOÇYİĞİT/BULUR, s.67-68; "Dava dilekçesinin incelenmesi sonucunda, davanın 7155 sayılı Kanunu'nun 26. maddesinde yürürlük tarihi olarak belirtilen 01/01/2019 tarihinden sonra açıldığı, davanın menfi tespit davası olduğu, yürütülecek yargılama sonucunda verilecek kararın dava konusu icra takibindeki alacak talebi hakkında davanın tarafları arasında kesin hüküm doğuracak nitelikte olduğu dikkate alındığında, zorunlu arabuluculuk dava şartının bulunduğu, Davacının arabuluculuğa başvurmadan doğrudan dava açtığı için açıkça anlaşılması karşısında, 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanununun 18/A-2 maddesi hükmü gereğince, davanın dava şartı yokluğu nedeniyle usulden reddine karar vermek gerekmiştir." İstanbul 15. Asliye Ticaret Mahkemesi, E. 2019/1 K. 2019/32, T. 24.1.2019 (Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi); "Kanun koyucu talep veya dava türü ne olursa olsun dava konusu bir miktar para alacağı olan tüm talepler hakkında, alacaklı ve borçlu açısından bir ayırım yapılmadan ve bir sınırlama getirilmeden dava açılmadan önce arabulucuya başvurulmuş olmasını, dava şartı olarak düzenlemeyi amaçlamıştır. Elbetteki menfi tespit talebi ile alacak talebi hukuken aynı kavramlar değildir ve bu davalar sonucunda netice-i talepler ile kurulacak hükümler de farklıdır. Ancak burada dava konusu bir miktar para alacağı ise, açılacak davanın yada talebin ne olduğunun bir önemi yoktur. İster alacak, ister menfi tespit, ister istirdat, ister itirazın iptali, ister tazminat talebi olsun bu davaların ortak noktası dava konusunun bir miktar para alacağı olduğudur. Sadece netice-i talepler ve mahkemelerce kurulacak hükümler birbirinden farklıdır. Sınırlayıcı bir yorum yaparak maddenin sadece alacak veya tazminat davalarıyla sınırlı bir uygulama yapmanın kanun koyucunun iradesine aykırı olacağı muhakkaktır. Bu nedenle 6102 Sayılı TTK'nın 5/A maddesi gereğince menfi tespit talepleri hakkında dava açılmadan önce arabulucuya başvurulmuş olmasının dava şartı olarak kabul edilmesi usul ve yasaya uygun olduğundan..." İstanbul BAM, 12. HD., E. 2019/2456 K. 2019/1688 T. 31.12.2019 (Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi).

⁵² TORAMAN, Arabuluculuk, s.3162-3163.

⁵³ PEKCANITEZ/ATALAY/SUNGURTEKİN ÖZKAN/ÖZEKES, s.134; TANRIVER, Arabuluculuk, s.140; ÖZEKES/ÇİFTÇİ, s.128 vd.; "Somut olaya dönüldüğünde; davacının iş bu davadaki talebi, Çalışma ve Sosyal

etkisi açısından İcra ve İflas Kanunu'nda düzenlenen icra hukukuna özgü bir davadır. Menfi tespit davası bir alacak davası olmayıp, yalnızca borçlunun borcu olmadığını tespit edilmesini amaç edinen, bir eda davasında olduğu gibi alacaklıya tahsil imkanı sağlamayan bir tespit davasıdır⁵⁴. Dolayısıyla arabuluculuğa başvurmaksızın menfi tespit davası açılması halinde dava şartı eksikliğinden davanın usulden reddi kararı doğru değildir.

Kanaatimizce de işçi veya işveren tarafından borçlu olmadığının tespiti için açılan menfi tespit davası arabuluculuk yoluna başvurulmadan açılmışsa mahkemenin dava şartı eksikliğinden davayı reddetmesi doğru değildir. İMK m.3'te zorunlu arabuluculuğa tabi tutulmuş olan dava, işçi veya işverenin ücret veya tazminat alacağını talep ettiği bir alacak davasıdır. Oysa menfi tespit davası bir alacak davası gibi tahsil imkanı sağlamamakta, yalnızca borçlunun maddi anlamda borçlu olup olmadığını tespitini yapmaktadır. Bu tespit hükmü halihazırda yapılan veya ileride yapılması ihtimal dahilinde olan icra takiplerini etkileyici nitelik taşır. Örneğin davanın kabulü halinde borçlunun malları üzerinde haciz varsa kalkar, mallar satılmışsa satış parası borçluya ödenir (İİK m. 72/5). Ancak bunun aksine bir eda hükmü taşımaz. Dolayısıyla da bu davanın açılabilmesi için önce zorunlu arabuluculuk yoluna başvurulması gerekmediği ifade edilmelidir.

2. İstirdat Davası

Hakkında icra takibi yapılan borçlunun cebri icra tehdidi altında aslında borçlu olmadığını düşündüğü bir parayı ödemesi halinde bu parayı geri almak için açtığı dava, istirdat davasıdır. İstirdat davası sebepsiz zenginleşme iddiasına dayanan bir eda davası niteliğindedir⁵⁵. Zira davacı bu davada daha önce ödediği bir parayı geri istemektedir. İşçi veya işverenin iş sözleşmesinden kaynaklanan ücret veya tazminat alacaklarına ilişkin olarak açtığı istirdat davasında, görevli mahkeme iş mahkemesidir. İstirdat davası genel hükümlere göre yargılaması yapılan, sonucunda verilen kararın maddi anlamda kesin hüküm teşkil ettiği bir eda davası olması nedeniyle zorunlu

Güvenlik Bakanlığı İş Teftiş Kurulu tarafından düzenlenen 29/12/2017 tarihli, 15-18 sayılı raporda isimleri geçen işçilerin fazla çalışma ücret alacaklarının bulunmadığının tespitine ilişkindir. Yani dava menfi tespit istemine ilişkindir. 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanun'un 3.maddesine göre konusu işçi veya işveren alacağı ve tazminatları ile işe iade talebi ile açılan davalarda dava açılmadan önce arabulucuya başvurulmuş olması dava şartıdır. Fakat menfi tespit davaları bu kapsamda değerlendirilemez. Çünkü menfi tespit davalarında bir miktar alacağı tahsili talebi yoktur. Bu nedenle de menfi tespit davalarında arabulucuya başvuru zorunluluğu bulunmamaktadır.” İzmir BAM, 9. HD., E. 2019/1722 K. 2019/882 T. 11.7.2019 (Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi); “Dava, İİK'nun 72. maddesi uyarınca icra takibinden sonra açılan menfi tespit davasıdır. 6102 Sayılı Kanun'un 5/A maddesi uyarınca konusu bir miktar paranın ödenmesi olan alacak ve tazminat talepleri hakkında dava açılmadan önce arabulucuya başvurulması dava şartıdır. Somut olayda dava az önce de belirtildiği üzere menfi tespit davasıdır. Kanun koyucu konusu bir miktar paranın ödenmesi olan alacak ve tazminat talepleri yönünden dava şartı olarak arabuluculuğu öngörmüştür. Eldeki dava menfi tespit davası olduğundan arabulucuya gidilmesi zorunluluğu bulunmamaktadır. Mahkemece işin esasına girilip yargulamaya devam edilmesi gerekirken yanılığlı değerlendirme sonucu yazılı şekilde karar verilmesi usul ve yasaya aykırı olduğundan davalılar vekilinin istinaf talebinin kabulüne karar vermek gerekmiş ve aşağıdaki şekilde hüküm kurulmuştur” İstanbul BAM, 16. HD. 09.05.2019, 1086/2019, 1021/2019 (Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi); “Dava, davacı aleyhine takibe konulan senetten dolayı davacının borçlu olmadığının tespiti talebine ilişkindir. 7036 Sayılı Kanun'un 3/1 maddesinde “Kanuna, bireysel veya toplu iş sözleşmesine dayanan işçi veya işveren alacağı ve tazminatı ile işe iade talebiyle açılan davalarda, arabulucuya başvurulmuş olması dava şartıdır” şeklinde düzenleme mevcuttur. Kanunda menfi tespit davaları için arabulucuya başvurulmuş olmasının dava şartı olduğuna ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Davanın arabuluculuğa başvurulmaması sebebiyle dava şartı yokluğundan reddine karar verilmesi yerinde olmamıştır” Gaziantep BAM 8.HD 09.07.2019 2019/1107, 2019/1478 (Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi).

⁵⁴ ERMENEK/AZAKLI ARSLAN, s.160-161; Karşı oy yazısı: “Menfi tespit davası ise İİK m. 72 hükmü ile düzenlenen kendine özgü bir dava türü olup, konusu bir miktar paranın veya tazminatın ödenmesi değildir. O nedenle alacak davasının bir türü gibi değerlendirmek hatalı olmaktadır. Şöyle ki, Menfi tespit davasında mahkemenin davacının borçlu olup olmadığını tespitini yapmasının, davalının alacaklı olup olmadığını tespiti sonucunu doğurması bu davanın bir miktar paranın ödenmesine ilişkin alacak davası niteliğinde olduğunu göstermez. Zira menfi tespit davası sonunda bir miktar paranın tahsiline karar verilmemektedir. Eğer davacı davasını ispat ederse olumsuz tespit kararı verilmektedir. Ayrıca belirtmek gerekirse, mevcut düzenleme uyarınca arabulucuya başvurulmasının menfi tespit davası için bir dava şartı olarak kabul edilmesinin bazı sakıncaları da bulunmaktadır. Şöyle ki, bilindiği üzere menfi tespit davaları genellikle başlatılan veya başlatılması muhtemel icra takipleri nedeniyle açılmaktadır. Arabulucuya başvurunun dava şartı olarak kabul edilmesi durumunda, arabulucu sürecinde takip devam edeceğinden borçlu daima haciz baskısı altında olacak, alacaklı ise bir an önce alacağına kavuşmak arzusu ile hacizlere başlayacaktır. Oysa borçlu olmadığını düşünen takip borçlusunun bir an evvel dava açıp takibin devamını önlemek için tedbir talep etmekte menfaati bulunmaktadır. Diğer taraftan arabuluculuk süresince başlatılan veya başlatılacak icra takibinin duracağı yönünde bir hüküm bulunmadığına göre, menfi tespit davası açılmadan önce arabulucuya başvurunun dava şartı olarak kabul edilmesi silahların eşitliği prensibine de aykırılık oluşturacaktır.” Y. 11. HD. E. 2019/3048 K. 2020/1093 T. 10.2.2020 (Lexpera Hukuk Bilgi Bankası).

⁵⁵ ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s.236; PEKCANITEZ/ATALAY/SUNGURTEKİN ÖZKAN/ ÖZEKES, s.142.

arabuluculuk hükümlerinin bu dava açısından geçerli olacağı doktrinde ifade edilmiştir⁵⁶. Bu husustaki başka bir görüşe göre ise şartları kanunda özel olarak sayılan ve yalnızca ilamsız icra takibi kapsamında başvurulmuş bir dava olan istirdat davası, alelade bir alacak davası gibi kabul edilemeyeceğinden, dava şartı arabuluculuk kapsamında da olmayacağı belirtilmiştir⁵⁷. Ayrıca istirdat davasını arabuluculuk kapsamında değerlendirmenin alacaklı ve borçlu arasındaki menfaat dengesini zedeleyeceği ifade edilmiştir. Buna göre alacaklı alacağını temin etmek için arabuluculuk yoluna başvurmaksızın icra takibi yapmış ve borçlu cebri icra tehdidi altında bu borcu ödemişse, alacaklının icra takibi yaparken tabi tutulmadığı arabuluculuk yoluna borcunu cebri icra tehdidi altında ödeyen borçluyu tabi tutmanın menfaat dengesini zedeleyeceği ifade edilmiştir⁵⁸. Kanaatimizce istirdat davası eda davası niteliğini taşısa da diğer alacak davaları gibi nitelenemez. Bu dava, borçlunun ödeme emrine itiraz etmemesi veya itirazının kaldırılması suretiyle icra takibinin kesinleşmesinin ardından cebri icra tehdidi altında ödediği paranın iadesi için açtığı davadır. Öte yandan takip henüz kesinleşmeden, örneğin itiraz süresi içinde borçlu tarafından ödenen paranın iadesi için istirdat davası açılması söz konusu değildir. Bu sebeple borçlunun söz konusu ödemeyi kısa sürede gerçekleşmesi muhtemel bir haciz tehdidinden korkarak baskı altında yaptığı ortadadır. Dolayısıyla ifade etmek gerekir ki arabuluculuk yoluna başvurmaksızın icra takibi yapabilen bir alacaklının karşısında, icra takibinin kesinleşmesinin ardından haciz tehdidiyle ödeme yapan bir kişinin dava açmadan arabuluculuk yoluna başvurmasını istemek hakkaniyetli bir yaklaşım değildir. Dolayısıyla İMK m.3 uyarınca zorunlu arabuluculuk kapsamına giren iş uyuşmazlıklarına ilişkin yürütülen icra takibi esnasında açılan istirdat davasının dava şartı arabuluculuğa tabi olmadığını söylemek gerekir.

E. İş Hukukunda Zorunlu Arabuluculuk Yolunun İflas Takiplerine Etkisi

Bireysel veya toplu iş sözleşmesinden kaynaklanan ücret alacağı veya tazminat alacağı olan işçinin zorunlu arabuluculuk kapsamına giren bu uyuşmazlıklara ilişkin işverene karşı iflas takibi yapıp yapamayacağı incelenmesi gereken bir diğer konudur.

İflas yolu; borcunu ödemediği için belirli usuller çerçevesinde ticaret mahkemesince iflasına karar verilen borçlunun bütün mal ve haklarının tasfiye edilmesi ve tüm alacaklılarına paylaştırılmasını sağlayan takip yoludur⁵⁹. Hakkında iflas yoluyla takip yapılabilecek kişiler tacirler ve TTK gereğince tacir sayılan kişilerdir⁶⁰. Bunun yanında tacir olmadıkları ve tacir sayılmadıkları halde iflasa tabi olan kişiler de vardır⁶¹.

İflas yolları; genel (adî) iflas yolu, kambiyo senetlerine mahsus iflas yolu ve doğrudan doğruya iflas yolu olmak üzere üç başlık altında incelenir⁶². Genel iflas yolu ve kambiyo senetlerine özgü iflas yolu takipli iflas yolu olarak tanımlanır ve alacaklının icra dairesine yapacağı iflasa ilişkin takip talebi ile başlar. İcra dairesi alacaklının talebinin ardından borçluya bir iflas ödeme emri gönderir. Borçlu kendisine belirtilen sürede borcunu ödemezse veya borca itiraz ederse alacaklı asliye ticaret mahkemesinden borçlunun iflasını ister, yani iflas davası açar⁶³. Kanunda belirlenen bazı hallerde ise alacaklı icra dairesinde iflas takibi yapmasına gerek olmaksızın doğrudan asliye ticaret mahkemesine başvurarak iflas davası açabilir. Doğrudan

⁵⁶ KOÇYİĞİT/BULUR, s.67-68; TORAMAN, Arabuluculuk, s.3163; ÖZEKES/ÇİFTÇİ, s.129.

⁵⁷ TANRIVER, Arabuluculuk, s.141-142.

⁵⁸ ERMENEK/AZAKLI ARSLAN, s.164-165.

⁵⁹ ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s.455; ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s.500; KURU/AYDIN, s.370-371.

⁶⁰ “Bir ticari işletmeyi kısmen dahi olsa kendi adına işleten kişilere tacir denir” (TTK. m. 12/I); “Gerçek kişi, ticari işletmeyi fiilen işletmeye başlamış olsa bile ticari işletmeyi kurup açtığını sirküler, gazete, radyo, televizyon ve diğer ilan araçlarıyla halka bildirmiş veya işletmesini ticaret siciline kaydettirerek durumu ilan etmişse tacir sayılır” (TTK. m. 12/II); “Kişisel durumları veya yaptıkları işlerin niteliği sebebiyle yahut meslek veya görevleri dolayısıyla kanundan veya bir yargı kararından doğan yasağa aykırı bir şekilde yada başka bir kişinin iznine veya resmi bir makamın onayına gerek olmasına rağmen izin yahut onay almadan bir ticari işletmeyi işleten gerçek kişi de tacir sayılır” (TTK. m. 14/I); ticaret şirketleri (TTK. m. 124); “Amacına varmak için ticari işletme işleten dernekler” (TMK. 55,60); “vakıflar” (TTK. m.16/I); “Kendi kuruluş kanunları gereğince özel hukuk hükümlerine göre yönetilmek veya ticari şekilde işletilmek üzere Devlet, il özel idaresi, belediye ve köy ile diğer kamu tüzel kişileri tarafından kurulan kurum ve kuruluşlar da tacir sayılır” (TTK. m. 16/I).

⁶¹ Tacir olmadığı halde iflasa tabi olan kişiler; şahıs şirketlerinin ortakları, ölmeden önce hakkında iflas takibine başlanmış olan tacirin terekesine elbirliğiyle sahip olan miras ortakları, ticareti terk eden kişiler, banka yöneticileri ve denetçileri, sermaye piyasası kurumu ortakları ve yöneticileridir. Bkz. ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s.463-466.

⁶² ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s.471; KURU/AYDIN, s.381.

⁶³ ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s.454; ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s.517-518; KURU/AYDIN, s.381-382.

doğruya iflas (takipsiz iflas) adı taşıyan bu takip yoluna başvurabilmek için İİK. m.177’de bazı şartların varlığı aranmıştır. Buna göre; borçlunun bilinen bir yerleşim yeri yoksa, taahhütlerinden kurtulmak için kaçarsa veya mallarını saklarsa, ödemelerini durdurursa, önerdiği konkordato tasdik edilmez veya konkordato tamamen feshedilirse, ilama dayalı bir alacağı kendisine gönderilen icra emrine rağmen ödemezse alacaklı borçlunun doğrudan doğruya iflasını isteyebilir⁶⁴.

İş hukukunda arabuluculuk kapsamına giren alacaklar bakımından iflas takip yoluna başvurulup başvurulamayacağını değerlendirmek gerekirse, öncelikle belirtmek gerekir ki işverenler çoğunlukla tacir sıfatı taşıdıklarından iflas yoluyla takip edilmeleri mümkündür. Bu çerçevede işçinin işverenden olan ücret ve tazminat alacaklarını arabuluculuk yoluna başvurmadan iflas takibi yaparak talep edebileceği ifade edilmelidir. Zira İMK. m.3’te işçinin arabuluculuk yoluna başvurmaksızın yalnızca dava açması yasaklanmış olup icra veya iflas takibi yapmasına engel teşkil edecek bir hüküm getirilmemiştir. Dolayısıyla doktrinde ve yargı kararlarında icra takibi yapılabileceğinin genel bir kabul olduğu da göz önünde bulundurulduğunda, bir diğer takip yolu olan iflas takibinin de şartları olduğu takdirde yapılabileceğini ifade etmek gerekir.

Burada incelenmesi gereken asıl mesele, işçinin iflas takibi yapmasının ardından icra dairesince işverene gönderilen iflas ödeme emrinde belirtilen sürede borç ödenmediği takdirde, işçinin asliye ticaret mahkemesinde iflas davası açıp açamayacağıdır. Doktrinde bir görüşe göre iflasa ilişkin davalar kamu düzenine ilişkin olduğundan tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilmeleri söz konusu değildir. Dolayısıyla bu davalar tümüyle arabuluculuk kapsamı dışında kalırlar. Ayrıca iflas davası, iflas takip yolunun devam etmesi amacını taşıyan bir dava olup sıradan bir alacak davası olarak nitelenemeyeceğinden arabuluculuk yoluna elverişli değildir⁶⁵. Doktrinde bir diğer görüş ise takipli iflas ve takipsiz iflas bakımından konuyu iki açıdan ele almıştır. Buna göre takipli iflas yolunda açılan iflas davasında hüküm verilmeye kadar tarafların dava üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri ve söz konusu davanın onların iradesine bağlı olan bir uyuşmazlıktan kaynaklandığı, dolayısıyla bu aşamada kamu düzenine ilişkin olan hususların vuku bulmadığından bahisle iflas davasının dava şartı arabuluculuk kapsamında olduğu ifade edilmiştir⁶⁶. Takipsiz iflas ise belirli bir borcun ödenmemesinden ziyade borçlunun hileli işlem yapması gibi belirli bir davranışına ya da borca batıklık gibi malvarlığı durumuna istinaden başvuru bir yol olduğu ve bu durumların vukuunda zaten borçlunun borcu ödemesine yönelik bir irade göstermesi beklenemeyeceği için, bu yolun dava şartı arabuluculuk kapsamı dışında olduğu ileri sürülmüştür⁶⁷.

Öncelikle iflas davasının amacına ve sonuçlarına bakıldığında bunun normal bir alacak davası gibi görülemeyeceği ortadadır. Örneğin iflas davası kabul edildiği takdirde bu sonuçtan etkilenen tek kişi davayı açan alacaklı değil, borçlunun tüm alacaklılarıdır. Davayı açan alacaklının diğer alacaklılardan hiçbir üstünlüğü bulunmamakta ve daha önemlisi normal bir alacak davasında olduğu gibi hükümlerle birlikte alacağına ilişkin ilamlı icra yoluna başvuramamaktadır. Bu dava sonucunda alacaklının alacağını normal bir alacak davasında olduğu gibi doğrudan temin etmesi de söz konusu değildir. Alacaklı iflas açıldığı takdirde borçlunun mallarının tasfiye edilmesi sonucunda diğer alacaklılarla birlikte paylaşımına katılmaktadır⁶⁸. İMK m.3/1’de alacak ve tazminat davalarının arabuluculuk kapsamına alındığı göz önünde bulundurulduğunda bir alacak davası gibi nitelendirilemeyecek iflas davasında arabuluculuğun bir dava şartı olamayacağı kanaatindeyiz. Dolayısıyla itirazın iptali davası ve itirazın kaldırılması talebinde olduğu gibi burada da görüşümüz davanın açılabilirliği yönündedir⁶⁹. Ek olarak iflas

⁶⁴ ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, s.487-487.

⁶⁵ TANRIVER, Arabuluculuk, s.136

⁶⁶ TORAMAN, Barış: “İflas Davasının Arabuluculuğa Elverişli ve Dava Şartı Arabuluculuk Kapsamında Olup Olmadığı Üzerine” (İflas), Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 28(3), s.1027-1059, s.1046.

⁶⁷ TORAMAN, İflas, s.1051-1052.

⁶⁸ ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s.475.

⁶⁹ “İİK 155. maddesi ve devam maddelerinde düzenlenen adi iflas yoluyla yapılan takibe itirazın kaldırılması ve iflas davasının, belirli bir alacağın tahsili veya tazminat ödetirilmesine ilişkin bir dava olmadığı, yapılan iflas takibinin devamının sağlanması ve bu icra takibine konu bedelin ödenmesini teminen davalıya son bir şans verilmesi anlamında depo kararının tebliği ve ödeme yapılmaması halinde davalının iflası sonucunu doğuran bir dava türü olduğu anlaşılmaktadır. İflas davası, tarafların serbestçe tasarruf edebilecekleri bir dava türü de değildir. HMK hükümlerine göre, hükmün kesinleşmesine kadarki her aşamada davadan feragat mümkün olduğu halde, İİK’undaki özel düzenleme çerçevesinde iflas davasındaki feragatin ancak iflas kararı verildiği aşamaya kadar mümkün bulunduğu, iflas kararı verildikten sonra davadan feragat edilemeyeceği, ayrıca kabulle sonuçlanabilecek bir dava türü de olmadığı, kamu

takibi İcra ve İflas Kanunu tarafından alacaklıya tanınmış özel bir haktır. Alacaklı alacağına ilişkin dava açabileceği gibi isterse doğrudan bu yola da başvurabilir. Başka bir ifadeyle bu hak yalnızca bir eda veya tespit davasının sonunda alacaklı olduğu mahkeme hükmüyle tespit edilen kişiye bahsedilmiş bir hak değildir. Dava hakkından arî olarak kanun tarafından verilmiş bir haktır. Dolayısıyla alacaklı bu hakkını dava açmak yerine iflas takibi yapmaktan yana kullanabilir. Söz konusu durumda da işçi eğer ücret veya tazminat alacağına ilişkin bir dava açmak isterse İMK. m.3 uyarınca zorunlu arabuluculuğa başvurmak zorundadır. Fakat kanun tarafından kendisine verilen bir diğer hak olan iflas takibini yapmak isterse bunu yapmasına da bir engel bulunmamaktadır. Takibin neticeye ulaşması için yine kanunda öngörülen iflas davasını açması gerekiyorsa bu davayı da açma hakkına sahip olmalıdır. Aksini iddia edersek takip yapmasının da bir anlamı olmayacaktır. Netice itibarıyla işçi işverenden olan ücret ve tazminatları için iflas takip yoluna başvurmakta ve takibin nihayete ermesi için gerekli olan iflas davasını mahkemesinde açmakta serbest olmalıdır.

V. SONUÇ

İş mahkemelerinde artan iş yükü sebebiyle, iş hukuku alanında ortaya çıkan uyuşmazlıkların yargı önüne gelmeden taraflar arasında dostane yollarla çözülebilmesi amacıyla hukukumuzda halihazırda var olan arabuluculuk sistemi belirli uyuşmazlıklar bakımından zorunlu hale getirilmiştir. 2017 yılında kabul edilen 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu m.3/1’de işçi veya işverenin bireysel veya toplu iş sözleşmesine dayanan alacak, tazminat veya işe iade talepleri için dava açmadan önce arabuluculuk yoluna başvurması dava şartı olarak düzenlenmiştir. Arabuluculuk yoluna başvurunun dava şartı olarak düzenlendiği işçi alacakları; ücret ve ücret ekleri, kıdem tazminatı, ihbar tazminatı, sendikal tazminat, kötüniyet tazminatı, haksız fiil, sözleşmeye aykırılık ve sebepsiz zenginleşmeden kaynaklanan talepler ve ayrımcılık tazminatıdır. Bu kapsamda değerlendirilebilecek işveren alacakları ise, ihbar tazminatı, eğitim gideri, cezai şart veya avans iadesi gibi alacaklardır.

İlk olarak arabuluculuk yolu kapsamına giren iş uyuşmazlıklarına ilişkin olarak alacaklı, bu yola başvurmaksızın ilamsız icra yollarından genel haciz yoluyla takip ve kambyo senetlerine mahsus haciz yoluyla takip yoluna başvurma hakkına sahiptir. Aynı şekilde alacağına ilişkin elinde ilam niteliğinde belge olan işçi veya işveren, arabuluculuk yoluna başvurma zorunluluğu olmaksızın ilamlı icra takibinde bulunma hakkına sahiptir. Bu takip yollarına itiraz edildiği takdirde duran takibe devam edilebilmesi için açılacak itirazın iptali davası ve itirazın kaldırılması talebi de arabuluculuk dava şartı kapsamında değerlendirilmeksizin, alacaklının doğrudan başvurabileceği yollardır. . Öncelikle itirazın kaldırılması talebinin icra mahkemesinde basit yargılama usulüne göre görülmesi, sonunda yalnızca icra prosedürünün ilerlemesi amacına hizmet eden ve davacıya alacağını tahsil imkanı vermeyen icra hukukuna özgü bir talep olması sebebiyle, zorunlu arabuluculuk yolu kapsamında değerlendirilmemesi gerekmektedir. Aynı şekilde borçlunun itirazı üzerine alacaklının iş mahkemesinde açacağı itirazın iptali davası da bir eda davası niteliğinde olmaması, kabul edildiği takdirde icra takibine devam edilmesi ve icra inkar tazminatına hükmedilmesi gibi icra iflas hukuku alanında etki doğuran bir dava olması sebebiyle arabuluculuk dava şartına tabi olmaksızın görülebilecek davadır. İlamsız icra veya ilamlı icra takibi yürütülürken veya henüz takipler başlamadan borçlu olduğu iddia edilen işçi veya işveren borçlu olmadığı tespit edilmesi için iş mahkemesinde menfi tespit davası açabilir. Bu dava da bir alacak davası niteliği taşımadığı, sonucunda haklı çıkan tarafa alacağını tahsil etme imkanı sağlamadığı için, arabuluculuk dava şartının uygulandığı alacak davaları gibi değerlendirilmemeli ve arabuluculuk dava şartı bu davada uygulama alanı bulmamalıdır. İcra takibi devam ederken icra tehdidi altında borçlu olmadığı bir parayı ödeyen işçi veya işveren bu parayı geri almak için iş mahkemesinde istirdat davası açabilir. Davanın kabulü halinde her ne kadar tesis edilen hüküm bir eda hükmü olsa da yalnızca ilamsız icra yolunda gündeme gelen ve özel şartlara tabi olan bir dava olması sebebiyle normal bir eda davası gibi nitelenemeyeceğinden zorunlu arabuluculuk yoluna tabi olmadığını ifade etmek gerekir.

Son olarak işçi iş sözleşmesinden doğan alacağı için, işverenin tacir, tacir olmadığı halde tacir gibi kabul edilen veya bunların dışında olup iflase tabi kişilerden olması halinde,

---

düzenine ilişkin, verilen iflas kararının mahkemece resen tebliğ edilmesi gereken davalardan olması da serbestçe tasarruf edilebilecek davalardan olmadığından gerekçelerinden bazıları olarak karşımıza çıkmaktadır. Davanın niteliği gereği, tarafların serbestçe tasarruf etme ilkesinin uygulanmadığı, belli bir alacağın ödetilmesi isteminden çok farklı netice doğuracak nitelikte olan iflas davasının arabuluculuğa tabi olmaması karşısında...” İstanbul 1. Asliye Ticaret Mahkemesi, E. 2019/666 K. 2019/1101, T. 26.12.2019 (Lexpera Hukuk Bilgi Bankası).

arabuluculuk yoluna başvurma zorunluluğu olmaksızın iflas yoluyla takip yapabilir. İflas ödeme emrinin işverene gönderilmesinden sonra işveren süresinde borcu ödemediği takdirde işçi arabuluculuk yoluna başvurmasına gerek olmaksızın iflas davası açar. Zira iflas davası, eda davalarında olduğu gibi alacağı doğrudan tahsil etme imkanı sağlamayan, ilamlı icra takibi yapılmasına elverişli olmayan bir dava olması nedeniyle zorunlu arabuluculuk dava şartı burada da uygulanma alanı bulmaz.

KAYNAKÇA

- ARSLAN, Ramazan/YILMAZ, Ejder/TAŞPINAR AYVAZ, Sema/HANAĞASI/Emel: İcra ve İflas Hukuku, B.6, Ankara, 2020.
- ATALI, Murat/ERMENEK, İbrahim/ERDOĞAN, Ersin: İcra ve İflas Hukuku, B.3, Ankara 2020.
- AZAKLI ARSLAN, Betül: Medeni Usul Hukuku Açısından Zorunlu Arabuluculuk, Ankara 2018.
- ÇENGEL, İlkyaz: Arabuluculuk ve 7036 Sayılı Kanun Kapsamında İş Hukukunda Zorunlu Arabuluculuk, İzmir Ekonomi Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Hukuk Fakültesi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2020.
- ÇİÇEK, Mustafa: İş Hukukunda Zorunlu Arabuluculuk, B.2, 2018.
- ÇİL, Şahin: İş Hukukunda Zorunlu Arabuluculuk, İş Mahkemeleri Kanunu ile Getirilen Yeni Düzenlemeler ve Arabuluculuk, İstanbul 2017.
- DÜR, Orhan: Arabuluculuk Faaliyeti ve Arabulucuların Hak ve Yükümlülükleri, B.2, Ankara 2018.
- EKMEKÇİ, Ömer/ÖZEKES, Muhammet/ATALI, Murat/SEVEN, Vural: Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk, B.2, İstanbul 2019.
- EMİNOĞLU, Cafer/ERDOĞAN, Ersin: Ticari Uyuşmazlıklarda İhtiyari ve Dava Şartı (Zorunlu) Arabuluculuk, Ankara 2020.
- ERMENEK, İbrahim/AZAKLI ARSLAN, Betül: “İcra ve İflas Hukuku Açısından Ticari Davalarda Arabulucuya Başvuru Zorunluluğu”, TBB Dergisi, (148), 2020, s.135-196
- ERTÜRK, Mustafa: Arabuluculuk Sözleşmesi, Ankara 2019.
- GÜNAY, Cevdet İlhan: İş Yargısı ve Arabuluculuk, Ankara 2017.
- GÜRSU, Menekşe Gamze: İş Hukukunda Zorunlu Arabuluculuk, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Ana Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı, Ankara 2019.
- İLHAN, Onur: Türk Hukukunda Arabuluculuk Sözleşmesi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya 2020.
- KILIÇOĞLU, Mustafa: İş Hukuku Esasları, Yargıtay ve Bölge Adliye Mahkemeleri Uygulaması, İş Hukuku Uyuşmazlıklarında Zorunlu Arabuluculuk, B.2, Ankara 2019.
- KOÇYİĞİT, İlker/BULUR, Alper: Ticari Uyuşmazlıklarda Dava Şartı Arabuluculuk, Ankara 2019.
- KURT, Resul: “İş Yargısında Arabuluculuk”, TBB Dergisi, (135), 2018.
- KURU, Baki/AYDIN, Burak: İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı, B.5, Ankara 2021.
- KURU, Baki: İcra ve İflas Hukuku El Kitabı (El Kitabı), B.2, Ankara 2013.
- OĞUZ, Özgür: Türk İş Hukukunda Dava Şartı Olarak Arabuluculuk, İstanbul 2019.
- OKUR, Zeki: Bireysel İş Uyuşmazlıklarında Dava Şartı Olarak Arabuluculuk, B.2, 2019.
- ÖZEKES, Muhammet/ÇİFTÇİ, Pınar: “Menfi Tespit Davalarını Zorunlu Arabuluculuğa Dahil Saymanın Gereksizliği Üzerine (İstanbul BAM Kararları Örneğinden Bir Bakış)”, TBB Dergisi (148), 2020, s.101-134.
- PEKCANITEZ, Hakan/ATALAY, Oğuz/ÖZEKES, Muhammet: Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, B.8, İstanbul 2020.
- PEKCANITEZ, Hakan/ATALAY, Oğuz/SUNGURTEKİN ÖZKAN, Meral/ÖZEKES, Muhammet, İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı, B.7, İstanbul 2020,
- SÜMER, Haluk Hadi: İş Hukuku, B.23, Ankara 2018.
- TANRIVER, Süha: Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Arabuluculuk (Arabuluculuk), Ankara 2020.
- TANRIVER, Süha: “Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Özellikle Arabuluculuk” (Alternatif), TBB Dergisi, (64), 2006.
- TORAMAN, Barış: “İflas Davasının Arabuluculuğa Elverişli ve Dava Şartı Arabuluculuk Kapsamında Olup Olmadığı Üzerine” (İflas), Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 28(3), s.1027-1059.
- TORAMAN, Barış: “Takip Hukukuna Özgü Bazı Davaların Dava Şartı Arabuluculuğa Tabi Olup Olmadığı Sorunu” (Arabuluculuk), Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Arş. Gör. Ceren DAMAR ŞENEL Armağanı,5(1), 2020, s.3141-3170, www.jurix.com.tr.
- TULUKÇU, Nezihe Binnur: İş Mahkemeleri Kanunu ve Arabuluculuk Hükümlerine Göre İş Güvencesi İşe İade, Ankara 2017.
- YAĞCIOĞLU, Muharrem: “Yeni İş Mahkemeleri Kanunu Uyarınca Arabuluculuk ve Arabuluculuğun İş Yargılamasına Etkileri”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 20(2), 2018.
- YAKICI, Özge: Bireysel İş Hukukunda Arabuluculuk, Ankara 2019.